

THE ROLE OF THE EUROPEAN BANK FOR RECONSTRUCTION AND DEVELOPMENT IN PROMOTING AND FINANCING RENEWABLE ENERGY PROJECTS

LL.M Ivona Petrusevska

PhD Candidate, “Ss. Cyril and Methodius” University in Skopje,

Faculty of Law “Iustinianus Primus”-Skopje

E-mail: ivona.petrusevska08@gmail.com

Abstract:

The countries of the European Union, unlike the Republic of North Macedonia and the countries of Southeastern Europe, invest heavily in increasing the share of renewable energy sources in total energy production, hence becoming world leaders in the production of “clean” electricity. Therefore, the European Bank for Reconstruction and Development aims to provide support to the economy and households in the Republic of North Macedonia through loans and grants to increase the share of renewable energy sources, especially solar energy, reduce dependence on electricity imports, as well as reducing coal energy production. The Energy Strategy of the Republic of North Macedonia until 2040 defines the long-term goals for the development of individual energy activities in order to ensure security in the supply of different types of energy, while providing conditions and ways for environmental protection and measures for realization of protection. The strategy relies on green growth and offers solutions to tackle climate change, especially in the green scenario. The green scenario envisages achieving the share of renewable energy sources up to 44% in 2040 in the total final energy consumption. The role of the European Bank for Reconstruction and Development in the promotion of renewable energy sources is indisputable, as well as achieving the goals of the Energy Strategy and the green scenario, and the ultimate goal is nature protection and greater energy efficiency.

Keywords: renewables, energy efficiency, financing, European Bank for Reconstruction and Development.

УЛОГАТА НА ЕВРОПСКАТА БАНКА ЗА ОБНОВА И РАЗВОЈ ВО ПРОМОВИРАЊЕ И ФИНАНСИРАЊЕ НА ПРОЕКТИ ЗА ОБНОВЛИВИ ИЗВОРИ НА ЕНЕРГИЈА

м-р Ивона Петрушевска

докторанд, Универзитет „Св.Кирил и Методиј“ - Скопје,

Правен факултет „Јустинијан Први“ - Скопје

E-mail: ivona.petrusevska08@gmail.com

Апстракт:

Земјите на Европската Унија, за разлика од Република Северна Македонија и земјите од Југоисточна Европа вложуваат големи инвестиции за зголемување на уделот на обновливите извори на енергија во вкупното производство на енергија, притоа станувајќи светски лидери во производството на „чиста“ електрична енергија. Поради тоа, Европската банка за обнова и развој има за цел преку кредити и грантови да дава поддршка на стопанството и домаќинствата во Република Северна Македонија за зголемување на учеството на обновливи извори енергија, особено од ветер и сонце, намалување на зависноста од увоз на електрична енергија, како и намалување на производството на енергија од јаглен. Преку Стратегијата за енергетика на Република Северна Македонија до 2040 година се дефинираат долгорочните цели за развој на поедини енергетски дејности со цел да се обезбеди сигурност во снабдувањето со различни видови на енергија, притоа обезбедувајќи услови и начин за заштита на животната средина и мерки за реализација на заштитата. Стратегијата се потпира на зелениот раст и нуди решенија за справување со климатските промени, особено во зеленото сценарио. Зеленото сценарио предвидува да постигне учеството на обновливи извори на енергија до 44% во 2040 година во вкупната потрошувачка на финална енергија. Неспорна е улогата на Европската банка за обнова и развој во промоција на обновливи извори на енергија, како и постигнување на целите на Стратегијата за енергетика и зеленото сценарио, а крајната цел е заштита на природата и поголема енергетска ефикасност.

Клучни зборови: обновливи извори, енергетска ефикасност, финансирање, Европска банка за обнова и развој

1. Европската банка за обнова и развој ЕБОР

„Европската банка за обнова и развој (ЕБОР) е основана во 1991 година. Нејзиното седиште се наоѓа во Лондон и има за цел финансирање проекти во поранешните социјалистички земји од Источна и Централна Европа, поддржувајќи ги во изградба на демократско општество и нивна транзиција кон пазарна економија. Република Северна Македонија е дел од ЕБОР од 21 април 1993 година, меѓу вкупно 69 земји од пет континенти.

ЕБОР се смета за еден од најголемите инвеститори во регионот, која привлекува големи странски директни инвестиции како резултат на своето финансирање. Таа е во сопственост на своите земји членки од кои е обезбеден капиталот на Банката, како и две меѓувладини институции: Европската Унија и Европската инвестициска банка. И покрај фактот што земјите – членки се јавуваат како акционери, ЕБОР покрај во јавниот има свои инвестиции и во приватниот сектор. Главните форми на директно финансирање што ЕБОР може да ги понуди се заеми, капитал и гаранции.

ЕБОР обезбедува финансирање на банките, индустриите и бизнисите, односно финансирање нови инвестиции и инвестиции во постоечки компании. Дополнително ЕБОР работи со претпријатија кои се во државна сопственост, односно ја помага нивната приватизација, реструктурирање и подобрување на услугите на општините. Она што е значајно е тоа што ЕБОР ја нагласува политиката на заштита на животната средина, која е дел од сите инвестиции на ЕБОР.

Финансирањето проекти е основната дејност на ЕБОР. Банката обезбедува финансирање со заеми и акционерски капитал, гаранции, лизинг, поддршка на трговија и, исто така, го финансира професионалниот развој преку програми за поддршка. Конкретните решенијата се креираат според потребите на клиентот и на проектот, како и според специфичната состојба во земјата, регионот и секторот. Банката работи на големи и мали проекти кои зависат од сумата која се финансира.

Големите проекти на банката се движат од 5 милиони евра до 250 милиони евра (повеќе од 20 милијарди евра се обезбедени за над 800 големи проекти). Она што овие проекти треба е да ги исполнуваат основните услови а тоа е да бидат профитабилни, да ги задоволуваат стандардите за заштита на животната средина, да се од значење за локалната економија, но и да бидат дополнително финансирани од спонзори и од други кофинансиери.

Од друга страна пак малите проекти на ЕБОР речиси секогаш се финансирани преку финансиски посредници, како што се комерцијалните банки, банките за микробизниси, капиталните фондови и институциите што работат со лизинг, при што им на претприемачите и на малите фирми им обезбедуваат поголем пристап до финансиски средства.”¹

Заштитата на животната средина и искористувањето на обновливите извори на енергија е една од централните политики на ЕБОР, која има големо значење во финансирање на проекти за обновливи извори на енергија и енергетска ефикасност преку комерцијалните банки. Финансирањето има за цел да ги поттикне претпријатијата и домаќинствата повеќе да користат обновливи извори на енергија што ќе придонесе за поголема енергетска ефикасност.

¹ Европската банка за обнова и развој(ЕБОР) Retrieved from https://www.sep.gov.mk/post/?id=232#.YK_AeqgzZPY

2. Стратегии на ЕБОР за Република Северна Македонија

Македонското законодавство за обновливи извори на енергија и енергетска ефикасност се темели на Законот за енергетика, кој е во согласност со европското законодавство и неговите директиви и регулативи. Мерките кои се содржани во нашето законодавство имаат за цел да го зголемат учеството на обновливите извори во вкупното прозизводство на енергија, а оттука неспорно е значењето на самопотрошувачите на електрична енергија, но потребно е да се воспостави регулаторна рамка која ќе им овозможи на самопотрошувачите од обновливи извори да произведуваат, трошат, складираат и продаваат електрична енергија без да се соочуваат со непропорционални и дискриминаторски трошоци. Тука неспорно е значењето на ЕБОР во финансирање на проекти и грантови за енергетска ефикасност, овозможувајќи им на поединците да произведуваат енергија, да ги намалат трошоците, да живеат во енергетски ефикасни домови и да ја зачуваат природата.

Една од обврските на Законот за енергетска ефикасност е да се подготви Национален акциски план за енергетска ефикасност (НАПЕЕ), кој треба да известува за мерките што биле спроведени во претходните три години, но и да предложи мерки за намалување на потрошувачката во периодот од следните години. Токму тоа е целта на овој документ да прегледа што е реализирано во периодот 2016-2018 година и да предложи мерки за периодот 2019-2022 година.”²

ЕБОР има усвоено стратегии за Република Северна Македонија кои го опфаќаат периодот од 2013 до 2018 и од 2019 до 2023 година. Овие стратегии ги претставуваат приоритетите на Банката за земјата.

2.1 Стратегија на ЕБОР за период 2013-2018 година

Во 2019 година, ЕУ го усвои “Clean energy” пакетот кој го воведува принципот – „прво енергетска ефикасност”. Овој принцип дополнително ја нагласува улогата на енергетската ефикасност на ниво на ЕУ и тој се применува во Стратегијата за енергетика на Македонија до 2040 година, како и во Националниот план за енергија и клима.³

„Пакетот чиста енергија на ЕУ ги поставува енергетската ефикасност на ЕУ и амбициите за обновлива енергија за хоризонтот 2030 година. Исто така, се ажурираат правилата што го регулираат функционирањето на внатрешниот пазар на електрична енергија и мрежите за пренос и дистрибуција.”⁴

² 4-ти Национален акциски план за енергетска ефикасност (2020- 2022). Април,2021. стр. 10. Retrieved from <https://economy.gov.mk/doc/2966>

³ *Ibid.* стр. 9.

⁴ Пакет чиста енергија за сите европејци. Retrieved from https://ec.europa.eu/energy/topics/energy-strategy/clean-energy-all-europeans_en

Стратегијата за Република Северна Македонија, која го опфаќа периодот 2013-2018 година, како приоритети во своето дејствување ги дефинира привлекувањето на странски инвестиции, економски развој на локално ниво, одржливост и регионалната интеграција, како и поголема енергетска ефикасност.

Во контекст на енергетскиот сектор, според оваа стратегија Банката треба да се фокусира на зајакнување на капацитетот на регулаторните тела и развојот на обновливите извори на енергија преку проекти и политички дијалог. ЕБОР исто така треба да помага и за натамошно промовирање на енергетската ефикасност, како во приватниот така и во јавниот сектор.

Во врска со регионалната интеграција, Банката тесно соработува со властите, други меѓународни финансиски институции и инвеститори од приватниот сектор за да помогне за подобрување на транспортните мрежи, за олеснување и поголема прекугранична трговија и инвестиции. Поврзувањето со регионалниот енергетски пазар исто така е еден од приоритетите на Банката.⁵

ЕБОР соработува со Македонија од 1993 година и досега има потпишано 80 проекти вредни 1.1 милијарда евра. Речиси 36 отсто од средствата се во инфраструктурниот сектор, 28 проценти во финансискиот, 20 во енергетскиот сектор, а 16 отсто во индустријата, трговијата и агробизнисот.⁶

2.2 Имплементација и постигнати резултати од претходната регулатива (2013-2018)

„Република Северна Македонија, согласно стратегијата на претходниот ангажман ја подобри енергетската ефикасност и зелените технологии во сите сектори преку кредитни линии:

- наменска и многу успешна програма за МСП во рамките на Регионалната програма за енергетска ефикасност за Западен Балкан (РПЕЕЗБ) во вредност од 9 милиони евра потпишана со 3 комерцијални банки,
- 3 ПФЗЕ кредитни линии (5 милиони евра) наменети за секторот население.

ЕБОР ја подобри ефикасноста на енергетската мрежа преку обезбедување на заем во вредност од 25 милиони евра за националната компанија за пренос на електрична енергија (МЕПСО) за рехабилитација на постојните трафостаници. Ова беше прв заем без државна гаранција доделен на јавна енергетска компанија во Западен Балкан.”⁷

Исто така го поддржа законодавството за енергетска ефикасност, вклучително и изготвувањето на законот за енергетска ефикасност согласно со ЕУ директивите.

⁵ Нова стратегија на ЕБОР за Македонија. (2013, мај 31). Retrieved from <https://denar.mk/17266/ekonomija/nova-strategija-na-ebor-za-makedonija>

⁶ *Ibid.*

⁷ *Ibid.*

„ЕБОР значително придонесе кон развојот на обновлива енергија:

- Обезбеди заем во износ од 4.1 милиони евра на Актуек Енерџи Груп (Aktuel Energy Group) за започнување со работа на мала хидро-централа со капацитет од 3MWh.
- Подготви секундарно законодавство и ја поддржа имплементацијата на тендерот за соларна и ветерна енергија.
- Подготви Физибилити студија за тендери за нови мали хидроелектрани (МХЕ) и подготви нови тендери за ЈПП.
- Го поддржа воведувањето на програми за обновливи енергии во приватниот сектор преку:
 1. обезбедување на техничка поддршка на операторот на пазарот на Северна Македонија (МЕРСО) за ревидирање на Договорот за набавка на електрична енергија (ДНЕЕ) и
 2. обезбедување помош за локалните власти за финализирање на пазарен стандарден ДНЕЕ за проекти за обновлива енергија.”⁸

2.3 Стратегија на ЕБОР за период 2019-2024 година

Новата, последна стратегија на ЕБОР за Република Северна Македонија за периодот од 2019 до 2024 година во голема мера се однесува на енергетски реформи и тоа: диверзификација на производството на енергија, акциски мерки за одржлива енергија и климатски промени, вклучително и развој на обновливи енергии и решенија за енергетска ефикасност.

„Покрај големиот број на енергетски реформи, оваа стратегија се однесува и на можноста градот Охрид да се вклучи во рамката на зелени градови, како и на можноста Банката да овозможи да се креираат кредитни линии за енергетска ефикасност кои треба да бидат достапни за здруженијата на станари.”⁹ Исто така значаен сегмент на оваа стратегија премин кон зелена економија: зголемен фокус на обновливи извори на енергија (на пр. ветерна и соларна) и поддршка на енергетската регулаторна рамка.

Она на што оваа стратегија посветува внимание е на проблемите коишто треба да се променат. Моментално сме најенергетски интензивна економија на Западниот Балкан, која се соочува со висока зависност од јаглен и увоз на нафта, увоз на електрична енергија, недостаток на вода, но и слаб квалитет на водите, недоволно системи за третман на отпадни води и ранливост кон климатските промени.

Она што може да го направи банката за да ги отстрани проблемите со кои се соочува нашата држава и да овозможи поголема енергетска ефикасност и поголемо учество на обновливите извори на енергија е преку поддршка на

⁸ Борд на директори на ЕБОР. Стратегија за Северна Македонија 2019-2024 година. (2019, мај 22). Стр. 6.

⁹ *Ibid*, стр.11.

регулаторната и институционалната рамка за обновлива енергија и енергетска ефикасност, како и наменски производи за финансирање преку посебни кредитни линии со што ќе се овозможи транзиција кон зелена енергија. Банката има значително искуство во општински проекти со јасни цели во однос на екологијата и ефикасноста на ресурсите со добар пристап до грантови за финансирање.

„ЕБОР обезбедува финансирање проекти за обновлива енергија преку директно финансирање и програми за споделување на ризици, особено обезбедување на финансиска и техничка помош за капацитетите на големите хидроелектрани, како и нивно обновување и подобрување на отпорноста кон климатските промени. Исто така се залага за премин од јаглен на гас, техничка помош за унапредување на гасификацијата со цел промовирање на преминот кон почисти извори на производство на енергија. ЕБОР инвестира во индустријата за рециклирање, во развојот на секторот за цврст отпад и негово претварање во енергија. Она на што треба да се обрне внимание е да се зголеми капацитетот на обновливата енергија и да се зголеми учеството на приватниот сектор во енергетскиот сектор, како и заштеда на енергија и подобрена еколошка инфраструктура на општинско и локално ниво.“¹⁰

Исто така значајно е да се спомене ангажирањето на ЕБОР преку политики за поддршка на транзицијата од повластени тарифи кон модел базиран на аукции, почнувајќи со техничка помош за конкурентни аукциски системи за проекти за соларна и ветерна енергија.

„Една од најзначајните финансиски мерки е обезбедување на кредитни линии за енергетска ефикасност и ефикасност на ресурси преку банките партнери од регионалната рамка РПЕЕ+ со фокус на малите и средните претпријатија и секторот население.“¹¹

Сето она што треба да е реализирано во 2023 е зголемен капацитет за обновлива енергија, поразновиден енергетски микс и поголемо учество на приватниот сектор во енергетскиот сектор, големена енергетска ефикасност и ефикасност на ресурсите и подобрена еколошка инфраструктура (вода, отпад, отпадни води) на локално и општинско ниво.

„ЕБОР е добро позиционирана за да помогне во зајакнување на резултатите од работењето на приватниот сектор во земјата, да обезбеди поддршка за цврстата и меката инфраструктура и да ги забрза реформските напори за квалитетно вработување и повисок еколошки раст, преку прилагодена политика и финансиски инструменти. Континуираното стратешко партнерство со ЕУ, донаторската поддршка во форма на техничка помош и инвестициски грантови кои можат да се спојат со портфолиото на производи на ЕБОР, ќе бидат клучен фактор за Банката да ги исполни следните стратешки приоритети во Северна Македонија во 2019-2024 година:

¹⁰ *Ibid.* стр. 15.

¹¹ *Ibid.* стр. 15.

- Поддршка на конкурентноста преку подобрување на синцирите на вредности, надградба на вештините на работната сила и зајакнување на управувањето;
- Јакнење на регионалната интеграција, „меко“ поврзување и поддршка на приближувањето кон ЕУ;
- Поддршка на транзицијата кон зелена економија преку поодржлив енергетски микс и поголема ефикасност на ресурсите.”¹²

3. Финансирање од Европската банка за обнова и развој

„Европската банка за обнова и развој во Република Северна Македонија се фокусира на: поддршка на конкурентноста преку зајакнување на синцирите на вредности, надминување на работната сила и зајакнување на управувањето, зајакнување на регионалната интеграција, мекото поврзување и поддршката на приближувањето кон ЕУ и поддршка на транзицијата на зелената економија преку потрајна мешавина на енергија и поголема ефикасност на ресурсите.”¹³

„За спроведување на четвртиот Национален акциски план за енергетска ефикасност, се проценува дека се потребни околу 1300 милиони евра. За 2020 година потребно е да се распределат 215 милилиони евра, додека за 2022 година е потребно да се инвестираат 737 милилиони евра. Се проценува дека 34% од вкупните средства (449 милиони евра) ќе бидат обезбедени од приватни компании, додека околу 13% ќе бидат обезбедени од централниот буџет (169 милилиони евра), од кои повеќето се за инвестиции во гасоводната мрежа. Од финансиските институции и донатори, ЕБОР е на прво место во обезбедувањето средства, 112 милилиони EUR (8%).”¹⁴

„Регионалната програма за енергетска ефикасност (РЕЕП) за Западен Балкан е основана во јуни 2017 година од страна на ЕБОР со поддршка на Европската Унија и во партнерство со Секретаријатот на енергетската заедница со цел да се адресира финансирање, законодавство, технички и други бариери за одржливи енергетски инвестиции во регионот. Како дел од продолжувањето на програмата РЕЕП, ЕБОР Western Balkans Green Economy Financing Facility (WB GEFF – Residential) во форма на кредитни линии од 85 милиони евра наменети за шесте земји (Северна Македонија, Албанија, Босна и Херцеговина, Косово, Црна Гора и Србија), за позајмување на подобни заимодаватели за финансирање на инвестиции во енергетска ефикасност на згради. Овие подобрувања на енергетската ефикасност и/или инсталациите за обновливи извори на енергија може да се реализираат од страна на приватни лица во индивидуални станови или

¹² Борд на директори на ЕБОР. Стратегија за Северна Македонија 2019-2024 година. (2019, мај 22). Стр. 3.

¹³ Преглед на Северна Македонија. Retrieved from <https://www.ebrd.com/where-we-are/north-macedonia/overview.html>

¹⁴ *Ibid.* стр. 70.

семејни куќи или мерки спроведени на ниво на зграда од страна на колективни станови - групи на лица, здруженија за домување, компании за управување со домување. Кредитните линии се поддржани со грант до 20% од трошоците за инвестиции или износот на под-заемот даден на под-должници за да се стимулира внесувањето на енергетска ефикасност и инвестиции во обновливи извори на енергија. Северна Македонија е лидер од земјите од Западен Балкан во делот на исплата на под-заеми и верификација на завршени потпроекти во рамките на WB GEFF. До крајот на 2020 година имаше околу 1.670 проверени потпроекти од сите партнерски комерцијални банки во Северна Македонија, со над 12 мил. EUR реализирани. Просечната сума на под-заем беше околу 7.200 EUR.”¹⁵

„Земјата има право да користи значителен износ на средства од меѓународни донатори. Земјата добива средства за истражување и развој во областа на енергетиката од меѓународни донатори, национални јавни донатори и приватниот сектор. Во моментов, постои недостаток на национален енергетски фонд кој ќе управува и планира сите инвестиции во енергетскиот сектор во Република Северна Македонија. Достапните меѓународни донаторски фондови кои историски го поддржуваат енергетскиот сектор, како ЕБОР, ЕИБ, фондовите на ЕУ, УНДП, КФВ, УНИДО, УСАИД, Светската банка, се недоволно искористени поради слабите организациски структури, несоодветните вештини и ограничените капацитети и ресурси.”¹⁶

„GEFF (Green Economy Financing Facility) во Западен Балкан е дел од интернационалната GEFF програма за финансирање на зелената економија на Европската банка за обнова и развој. Преку истакнување на алтернативни технологии и нивните придружни придобивки, кредитите за финансирање на зелената економија на Европската банка за обнова и развој, ги прикажуваат деловните причини за инвестирање во технологии со високи перформанси, услуги и практики. Ова знаење и помага на мрежа од повеќе од 130 локални финансиски институции да го поттикнат зелениот раст на нивните клиенти преку претворање на зелените можности во квалитетни инвестиции. Алатките на GEFF и Програмските Консултанти помагаат при подобрување на одлуките за зелено финансирање и политиките на пазарот во 24 земји – поддржувајќи ја нивната зелена економска транзиција.”¹⁷

¹⁵ 4-ти Национален акциски план за енергетска ефикасност (2020- 2022), АПРИЛ, 2021 стр. 34.

¹⁶ Извештај за стратедиска оцена на животната средина за стратегија за развој на енергетика во Република Северна Македонија до 2040 година. Извештај за стратедиска оцена на животната средина. Друштво за технолошки и лабораториски испитувања, проектирање и услуги ТЕХНОЛАБ, ДОО. Скопје, декември 2018 – Февруари 2019 год. <https://economy.gov.mk/doc/2759> Стр. 16.

¹⁷ Кредитите за финансирање на зелената економија. Retrieved from <https://ebrdgeff.com/macedonia/mk/the-programme/about-geff/>

„Европската банка за обнова и развој обезбедува повеќе од 4.2 милијарди Евра финансии годишно, и до денес програмата им има овозможено на повеќе од 129,000 бизниси и индивидуи да ги финансираат своите зелени инвестициони можности, колективно избегнувајќи годишни CO2 емисии од повеќе од 7 милиони тони.“¹⁸

„Програмата за финансирање на зелената економија (GEFF) на Европската банка за обнова и развој, во Западен Балкан обезбедува финансии за секторот за домување како и за бизниси кои обезбедуваат енергетска ефикасност и енергетски обновливи производи и услуги за домаќинствата. Вкупниот обем на кредитната линија во Западен Балкан, имено во Албанија, Босна и Херцеговина, Косово, Црна Гора, Србија и Северна Македонија, изнесува 85 милиони евра.“¹⁹

„GEFF во Западен Балкан се спроведува во рамките на Регионалната програма за енергетска ефикасност за Западен Балкан (REEP Plus), и е поддржан од грант средства од Европската Унија, Инвестиционата рамка на Западен Балкан и Австриското Сојузно Министерство за финансии. Партнерството со донаторите е од суштинско значење за промовирање на зелените технологии и практики со високи перформанси. Донаторите обезбедуваат важна поддршка за GEFF проектите кои ги ублажуваат или ја зголемуваат отпорноста кон ефектите од климатските промени и други закани за животната околина.“²⁰

Зелен фонд за развој (GGF) GGF финансира проекти за обновливи извори на енергија преку обезбедување на финансии за посреднички кредиторски институции кои даваат заеми на ММП и приватни домаќинства.

„Со обезбедување на дополнително финансирање кон Зелено финансирани инвестиции, трансакцијата ќе придонесе понатаму кон зголемување на зеленото финансирање долж таргетираниот регион на ЗФИ, како преку локалните комерцијални банки, така преку директни инвестиции во проекти за обновливи извори на енергија, поддржувајќи развој на приватниот сектор и постигнување на позитивен еколошки импакт. Фондот, исто така ќе продолжи да привлекува учество на приватниот сектор во неговата капитална структура, обезбедувајќи финансирање на митигацијата на климатските промени и активности на прилагодување преку стабилна и растечка акција во приватниот сектор.“²¹

3.1. Партнери

Финансирањето со GEFF се одвива преку локалните банки партнери во Програмата, кои ја користат кредитната линија да ги финансираат подобните заемобаратели со инвестиции во подобни проекти.

¹⁸ *Ibid.*

¹⁹ Кредитна линија. Retrieved from <https://ebrdgeff.com/macedonia/mk/the-programme/the-facility/>

²⁰ *Ibid.*

²¹ Зелен фонд за раст: А-акции. 23 октомври 2019. Retrieved from [https://www.ebrd.com/work-with-us/projects/psd-translation/51440/1395288627463/Green_for_Growth_Fund:_A-Shares_\(Macedonian\).pdf?blobnocache=true](https://www.ebrd.com/work-with-us/projects/psd-translation/51440/1395288627463/Green_for_Growth_Fund:_A-Shares_(Macedonian).pdf?blobnocache=true).

Локални банки кои се вклучени во оваа програма и даваат кредити се: Комерцијална банка, НЛБ, Прокредит банка, Шпаркасе банка и Охридска банка.

3.2. Придобивки од GEF

Инвестирајќи во зелената економија, користа ја имаат домаќинствата, стопанството, целокупната економија и животната средина.

За домаќинствата значајна е намалената потрошувачка на енергија преку вградување на енергетски ефикасни технологии со високи перформанси, намалување на трошоците и зголемување на семејниот буџет, поудобни домови, подобра сигурност на опремата и зголемување на вредноста на недвижностите.

За бизнис секторот, односно за стопанството придобивките се големи, почнувајќи од поголем промет, поголема продажба и производство на енергетски ефикасни и енергетско обновливи технологии и подобра достапност на зелени технологии и решенија во секторот за домување.

Зачувувањето на околината, на скапоцените природни ресурси, намалувањето на загадувањето, поздрава и почиста околина е од огромно значење за здравјето на луѓето и подобрување на квалитетот на живот.

3.3. Поддршка за грантови

GEF е поддржан со средства од грантови од [Европската Унија](#), [Република Австрија](#) и [Инвестиционата Рамка на Западен Балкан](#).

„Успешно имплементирани и потврдени проекти може да се подобни за добивање на инвестициски поттик за:

Индивидуи

- 15% од подобните трошоци за проект во поединечен стан или куќа каде што е вклучена една категорија на технологии од Селекторот на технологија;
- 20% од подобните трошоци за проект во поединечен стан или куќа каде што е вклучен пакет од повеќе од една категорија на технологии од Селекторот на технологија;
- Апарати за домаќинство (пр. фрижидери, замрзнувачи и клима уреди) не се подобни за инвестициски грант.
- Групи индивидуи, здруженија за домување и даватели на услуги
- 25% од подобните трошоци за суб-проект за повеќекатни станбени згради каде што е вклучена една категорија на технологии од Селекторот на технологија;
- 35% од подобните трошоци за суб-проект за повеќекатни станбени згради каде што е вклучен пакет од повеќе од една категорија на технологии од Селекторот на технологија;
- Апарати за домаќинство (пр. фрижидери, замрзнувачи и клима уреди) не се подобни за инвестициски грант.

- [Трговци и производители](#) не се подобни за инвестициски грант.”²²

Согласно табелата за инвестирање постојат категории кои се применливи за инвестициски грант а тоа се: прозори, врати, застаклување, изолација на покрив горен кат, на сидови и на под, преградни сидови, котел/печка на биомаса или на гас, сончеви колектори за топла вода, соларен фотоволтаичен систем, топлинска пумпа на електрична енергија или гас, енергетско ефикасно осветлување, балансирана механичка вентилација со поврат на топлинска енергија и акумулационен бојлер за топла вода. Повратот на средствата е во висина од 15 до 20%.

Комерцијалните банки во Република Северна Македонија нудат кредити за енергетска ефикасност со поврат на средствата до 20% во вид на грант преку GEF, со максимален износ за испата до 50 000 евра и рок на отплата до 20 години. Предноста од инсталирање на енергетски ефикасни технологии е долгорочна заштета преку пониски трошоци за енергија.

„Тимот на GEF ќе потврди дека технологијата е инсталирана, при што може да е потребна посета и потврда на лице место. По успешната потврда [локалната банка партнер во Програмата](#) ќе го исплати финансискиот грант на трансакциска сметка. Со тоа проектот за енергетска ефикасност може да стане една од [успешните приказни](#) на GEF.”²³

„Финансиските услуги вклучуваат гарантен фонд и кредитна линија, на база на кофинансирање со комерцијалните институции и Македонската банка за поддршка на развојот (МБПР). Оваа финансиска компонента ќе обезбеди проектни гаранции за заемите за проекти од енергетска ефикасност и кредитна линија за заеми за проекти исто така од енергетска ефикасност и обновливи извори на енергија, кофинансирани со Македонската Банка за поддршка и развој и комерцијалните банки. Компонентата за олеснување на инвестициите, која се нарекува Финансиски услуги за енергетски проекти (SEFF), ќе биде управувана од страна на МБПР.”²⁴

„Гарантниот фонд ќе се фокусира исклучиво на проекти за енергетска ефикасност, имајќи ги предвид покусите периоди на повраток на средства и традиционалните потешкотии во враќање (колатерализација) на заемите за проекти од Енергетска ефикасност. Откога ЕСКО (трговско друштво, трговец поединец или друго правно лице што обезбедува енергетски услуги или други мерки заради подобрување на енергетската ефикасност кај своите корисници и кое прифаќа извесен степен на финансиски ризик при извршување на работите, а плаќањето за услугите е целосно или делумно засновано на постигнатото подобрување на енергетската ефикасност или постигнување на други договорени критериуми.) ќе почне со работа, веројатно ќе биде можно

²² Поддршка за грантови. Retrieved from <https://ebrdgeff.com/macedonia/mk/grant-support/>

²³ *Ibid.*

²⁴ Проект за одржлива енергија на Македонија. стр.7.

да се одвои дел од средствата за резерви кои подоцна ќе бидат употребени за разрешување на проблемите со наплатата на позајмиците од страна на јавните субјекти. Воглавно, гаранциите ќе бидат делумни гаранции (со поделба на ризикот), кои ќе покриваат 50-70 проценти од главнината на заемите определена од комерцијалните банки за проекти за енергетска ефикасност. Заемите од кредитната линија ќе се применат, воедно за проекти за енергетска ефикасност и за проекти за обновлива енергија.”²⁵

„Заемите за енергетска ефикасност ќе се насочат кон индустриските и општинските пазари, и ќе бидат најверојатно структурирани како комплексни задолжувања со цел да се привлечат дополнителни или комерцијални заеми. Најголемиот дел од проектите кои беа разгледани во текот на подготвителната фаза покажуваат релативно поволни периоди на повраток на средствата така што немаат потреба од субвенционирани услови за заемот; иако, за поголемите позајмувачи можеби ќе треба да постојат одредни подобности во раните стадиуми на пазарот. На сличен начин, проектите за ОИЕ може да изискуваат сложена структура на заеми, но со поинакви услови за враќање на заемите во споредба со оние заеми за проекти за енергетска ефикасност. Заради подолгите периоди на повраток на средствата, проектите за ОИЕ ќе имаат потреба и од подолги периоди на отплата на заемот и најверојатно ќе бидат повисоки заради големината на проектите. Заемите со одложени (грејс) периоди за отплата на главнината ќе помогнат во привлекување на поголеми (комерцијални) позајмувачи преку подобрување на готовиските текови на проектот.”²⁶

Примарниот пазар на енергија треба да привлече инвестиции во вредност од 24 трилиони долари до 2035. Од нив, 58% ќе бидат наменети за нафта и 37% за природен гас. Инвестиции во рудници за јаглен не треба да надминува 4% од вкупните инвестиции.²⁷

4. Заклучок

Европската банка за обнова и развој има големо значење во поддршката на енергетската ефикасност, преку кредитирање на домаќинствата и стопанството, истакнувајќи ја важноста на заштитата на природата и искористување на обновливите извори на енергија. Нашата земја како членка на ЕБОР има донесено две стратегии кои го опфаќаат периодот од 2013 до 2019 година и од 2019 до 2024 година.

Согласно стратегијата која го опфаќа периодот 2013-2018 година, Банката треба да се фокусира на развојот на обновливите извори на енергија, а како

²⁵ Проект за одржлива енергија на Македонија. стр.7,8.

²⁶ *Ibid.* стр. 8

²⁷ V. Petit. (2017). The Energy Transition, An Overview of the True Challenge of the 21st Century. Grenoble, France. Springer International Publishing AG. Стр. 95.

приоритети во своето дејствување ги дефинира привлекувањето на странски инвестиции, економски развој на локално ниво, зајакнување на капацитетот на регулаторните тела, одржливост и регионалната интеграција, како и поголема енергетска ефикасност. Согласно оваа стратегија Република Северна Македонија, ја подобри енергетската ефикасност и зелените технологии во сите сектори преку две кредитни линии и преку обезбедување на заем за рехабилитација на постојните трафостаници. Оваа стратегија го поддржа изготвувањето на Законот за енергетика, кој мора да е во согласност со директивите на ЕУ.

Новата стратегија на ЕБОР за Република Северна Македонија во голема мера се однесува на енергетски реформи како што се диверзификација на производството на енергија, акциски мерки за одржлива енергија и климатски промени, вклучително и развој на обновливи енергии и решенија за енергетска ефикасност. Значаен сегмент на оваа стратегија премин кон зелена економија, директно финансирање и програми за споделување на ризици, особено обезбедување на финансиска и техничка помош за капацитетите на големите хидроелектрани, како и нивно обновување и подобрување на отпорноста кон климатските промени. Исто така оваа стратегија се залага за премин од јаглен на гас, техничка помош за унапредување на гасификацијата со цел промовирање на преминот кон почисти извори на производство на енергија. ЕБОР инвестира во индустријата за рециклирање, во развојот на секторот за цврст отпад и негово претварање во енергија. Исто така значајно е да се спомене ангажирањето на ЕБОР преку политики за поддршка на транзицијата од повластени тарифи кон модел базиран на аукции, почнувајќи со техничка помош за конкурентни аукциски системи за проекти за соларна и ветерна енергија.

Програмата за Финансирање на зелената економија (GEFF) на Европската банка за обнова и развој, во Западен Балкан обезбедува финансии за секторот за домување како и за бизниси кои обезбедуваат енергетска ефикасност и енергетски обновливи производи и услуги за домаќинствата. Финансирањето со GEFF се одвива преку [локалните банки партнери во Програмата](#), кои ја користат кредитната линија да ги финансираат [подобните заемобаратели](#) со инвестиции во [подобни проекти](#). Инвестирајќи во зелената економија, користа ја имаат домаќинствата, стопанството, целокупната економија и животната средина. GEFF е поддржан со средства од грантови од [Европската Унија](#), [Република Австрија](#) и [Инвестиционата рамка на Западен Балкан](#).

Сето она што треба да е реализирано во 2023 е зголемен капацитет за обновлива енергија, поразновиден енергетски микс и поголемо учество на приватниот сектор во енергетскиот сектор, големена енергетска ефикасност и ефикасност на ресурсите и подобрена еколошка инфраструктура на локално и општинско ниво.

Производството на енергија од обновливи извори на долг рок ќе има фундаментална улога во постигнувањето на енергетските и климатските цели во Европската Унија.

Зголемената употреба на енергија од обновливи извори има значајна улога во унапредувањето на безбедноста на снабдувањето со енергија, одржлива енергија по пристапни цени, технолошки развој и иновации, како и технолошко и индустриско лидерство, истовремено искористувајќи ги придобивки од животната средина, социјалата и здравјето како и можности за вработување и регионален развој, особено во руралните и изолирани области, во региони или територии со мала густина на население подложени на делумна деиндустријализација.

Целта на овој проект е да ги поддржува инвестициите во технологии со високи перформанси на енергетска ефикасност, материјали и решенија кои се превземени или се поврзани со домови или згради во приватна сопственост во Северна Македонија. Потпроектите се селектирани согласно техничките и финансиските критериуми за усогласеност. 100% од користењето на средствата ќе бидат поврзани со инвестиции за транзиција кон зелената економија. Исто така овие проекти имаат за цел да придонесат кон градење на зелена економија преку олеснување на кредитирањето на резиденцијалната енергетска ефикасност во Северна Македонија и позитивно претставување на ефектите од финансирање еколошки проекти.

Со кредитите кои ги финансира ЕБОР преку комерцијалните банки и кои се однесуваат на домаќинствата ќе се овозможи поголема енергетска ефикасност, заштеда на електрична енергија, заштеда на трошоците во домаќинството и зачувување на животната средина. Со ова се остваруваат целите кои ги налага Европската Унија преку своето законодавство за поголема енергетска ефикасност.

Библиографија:

1. Закон за енергетика, бр. 08 - 3424/1. 21.05.2018 година.
2. Aldo V. Da Rosa. (2005) Fundamentals of renewable energy. Elsevier Academic Press.
3. Katrin Jordan. (2010) Government promotion of renewable energy processes. Gabler Research, 2010.
4. Aidan Duffy, Marin Rogers, Lacour Ayompe (2015) Renewable energy and energy efficiency. Wiley Blackwell.
5. Vaughn Nelson. (2011). Introduction to renewable energy. Crc Press.
6. Европската банка за обнова и развој (ЕБОР). Retrieved from https://www.sep.gov.mk/post/?id=232#.YK_AeqgzZPY
7. 4-ти Национален акциски план за енергетска ефикасност (2020- 2022). Април, 2021. Retrieved from <https://economy.gov.mk/doc/2966>
8. Пакет чиста енергија за сите европејци. Retrieved from https://ec.europa.eu/energy/topics/energy-strategy/clean-energy-all-europeans_en

9. Нова стратегија на ЕБОР за Македонија. (2013, мај 31). Retrieved from <https://denar.mk/17266/ekonomija/nova-strategija-na-ebor-za-makedonija>
10. Стратегија за Северна Македонија 2013-2018 година. Борд на директори на ЕБОР.
11. Стратегија за Северна Македонија 2019-2024 година. Борд на директори на ЕБОР.
12. Кредитите за финансирање на зелената економија. Retrieved from <https://ebrdgeff.com/macedonia/mk/the-programme/about-geff/>
13. Кредитна линија. Retrieved from <https://ebrdgeff.com/macedonia/mk/the-programme/the-facility/>
14. Поддршка за грантови. Retrieved from <https://ebrdgeff.com/macedonia/mk/grant-support/>
15. Проект за одржлива енергија на Македонија.
16. V. Petit. (2017). The Energy Transition, An Overview of the True Challenge of the 21st Century. Grenoble, France. Springer International Publishing AG
17. Извештај за стратегиска оценка на животната средина за стратегија за развој на енергетика во Република Северна Македонија до 2040 година. Извештај за стратегиска оценка на животната средина. Друштво за технолошки и лабораториски испитувања, проектирање и услуги ТЕХНОЛАБ, ДОО, Скопје. декември 2018 – февруари 2019 год.
18. Северна Македонија и ЕБОР. Retrieved from <https://www.ebrd.com/north-macedonia.html>
19. Зелен фонд за раст: А-акции. 23 октомври 2019. Retrieved from [https://www.ebrd.com/work-with-us/projects/psd-translation/51440/1395288627463/Green_for_Growth_Fund:_A-Shares_\(Macedonian\).pdf?blobnocache=true](https://www.ebrd.com/work-with-us/projects/psd-translation/51440/1395288627463/Green_for_Growth_Fund:_A-Shares_(Macedonian).pdf?blobnocache=true).
20. Преглед на Северна Македонија. Retrieved from <https://www.ebrd.com/where-we-are/north-macedonia/overview.html>